

Asia Tietokoneohjelman vuokraaminen

Hakija Kihlakunnansyyttäjä N.N.

Annettu 8.9.2009

Tiivistelmä *Tietokoneohjelman käytön tosiasiallinen luonne ratkaisee viime kädessä sen, onko tietokoneohjelmaa tarjottu yleisön vuokrattavaksi.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Kihlakunnansyyttäjä N.N. Helsingin syyttäjänvirastosta on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa tietokoneohjelman vuokraamisesta.

Hakija on kuvannut asiaa seuraavasti:

Poliisi on suorittanut esitutinnan epäilyistä tekijänoikeusrikoksesta, joka on saatettu hakijan syyteharkintaan. Asianomistajayhtiö B:n tutkintapyyntönsä esittämien väitteiden mukaan yhtiö A Oy:n toiminnassa on loukattu oikeudenhaltija B:n tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisia tekijänoikeuksia vuokraamalla tai vuokraamista vastaavalla tavalla saattamalla yleisön saataviin oikeudenhaltijan tietokoneohjelmistoja lisenssiehtojen vastaisesti ja ilman oikeudenhaltijan lupaa.

A Oy on tarjonnut liiketoiminnassaan insinööri-/rakennusalan yrityksille (asiakasyrityksille) suunnittelupalveluja siten, että A Oy:n työntekijä (suunnittelija) on suorittanut sovitun suunnittelutyön asiakasyrityksen tiloissa. Suunnittelutyössä suunnittelija on käyttänyt työnantajansa A Oy:n tietokonetta, johon on asennettuna suunnittelutyössä käytetty tietokoneohjelmisto. Asiakasyrityksen tiloissa olevaan A Oy:n tietokoneeseen ja siinä olevaan ohjelmistoon ei muilla kuin A Oy:n työntekijällä ole ollut käyttöoikeutta. Muilla kuin A Oy:n työntekijällä ei pääsääntöisesti ole ollut mahdollisuutta käyttää ohjelmistoa.

A Oy:n ja oikeudenhaltija B:n välinen käyttöluvasopimus

Tietokoneohjelmistosta on A Oy:n ja oikeudenhaltija B:n välillä solmittu käyttöluvasopimus, josta A Oy on suorittanut asianmukaiset lisenssimaksut.

Käyttöluvasopimuksessa on todettu muun muassa, että käyttöluva ohjelmistoon on "ei-yksinoikeudellinen" ja "ei-siirrettävä". Käyttöluva oikeuttaa luvan saajan käyttämään tietokoneohjelmistoa ja siihen liittyvää käyttöohjetta ja muuta painettua ja käytön aikaista tai elektronista oheismateriaalia ("Dokumentaatio") luvan saajan omistamissa tai valvonnassa olevissa laitteissa sopimuksen ehtojen mukaisesti. Sopimus antaa yhdelle käyttäjälle oikeuden asentaa ja käyttää ohjelmistoa vain yhdessä tietokoneessa ja vain yhdessä sijaintipaikassa kerrallaan.

Käyttöluvasopimuksessa on todettu niin ikään, että luvan saajalla ei ole lupaa "kopioida tai käyttää ohjelmistoa tai dokumentaatiota muulla tavalla kuin sopimuksessa määriteltyjen ehtojen mukaisesti". Luvan saajalla ei ole myöskään oikeutta "levittää, vuokrata, lainata, myydä, lisensoida edelleen tai muuten luovuttaa ohjelmistoa, dokumentaatiota tai tässä myönnettyjä oikeuksia, kokonaan tai osittain, toiselle henkilölle ilman B:n etukäteen antamaa kirjallista lupaa". Lisäksi käyttöluvasopimuksessa on todettu, että "ohjelmiston, dokumentaation ja mahdollisen oheismateriaalin sekä kaikkien niistä tehtyjen kopioiden omistus- ja tekijänoikeudet kuuluvat B:lle ja sen lisenssinantajille."

A Oy:n ja A Oy:n asiakasyrityksen välinen sopimussuhde

A Oy:n suorittamasta suunnittelutyöstä ja suunnittelijan veloituksen perusteista on sovittu A Oy:n asiakasyrityksen kanssa kuten asiassa on tapana. Suunnittelutyön lisäksi A Oy ja A Oy:n asiakasyritys ovat sopineet erikseen ohjelmiston vuokrauksesta "ohjelmien vuokraussopimuksella".

Vuokraussopimuksessa on määritetty toimituksen sisällöksi "vuokrattava ohjelmisto xx ja sovellus yy". Sopimuksessa on todettu, että "asiakas vahvistaa tämän sopimuksen allekirjoituksella, että on tutustunut ohjelmiin ja todennut niiden vastaavan tilausta". Lisäksi toimituksen sisällöksi on sovittu "0 kpl ohjelmistolukkoja, 3 kpl levykkeitä/CD-levyjä ja 2 kpl manuaaleja". Vuokraussopimuksessa on sovittu myös ohjelmien toimittamiseen liittyvistä yksityiskohdista.

Vuokraussopimuksen mukaan ohjelmien vuokraus alkaa päivänä x ja jatkuu toistaiseksi. Vuokraus päättyy sinä päivänä, jona ohjelmisto on palautunut vuokranantajalle.

Vuokraussopimuksen muuttaminen

Oikeudenhaltija B:n edustajien otettua yhteyttä A Oy:n edustajiin vuokraussopimuksen johdosta A Oy on muuttanut vuokraussopimuksen sisältöä toisenlaiseksi.

Muutetun vuokraussopimuksen mukaan "sopimus koskee A Oy:n asiakkaan tiloissa suoritettavien suunnittelupalvelujen työvälinekustannuksia ja niiden veloituksia". Toimituksen sisällöksi on määritetty "Työväline x kpl, työasemat ym. x kpl, ohjelmat x kpl, sovellukset x kpl." Käyttöajasta on sovittu, että "työvälineiden käyttö alkaa päivänä x ja jatkuu toistaiseksi". Sopimuksen mukaan "asiakas ilmoittaa erikseen käytön päättymisestä".

A Oy:n asiakasyritysten laskutus suunnittelutyöstä on vaihdellut tapauskohtaisesti. Laskutuksen kohteena on ollut esim. "arkkitehtisuunnittelua sopimuksen mukaan (sis. työvälineveloitusten) ajalta xx", erillisenä laskuna "työvälinekustannukset sopimuksen mukaan ajalta xx" ja samassa laskussa eritelty "suunnittelupalvelut" ja "työvälineveloitus". Erillistä laskutusta ei ole tehty muiden työvälineiden kuten kannettavan tietokoneen käytöstä.

Lausuntopyynnön mukaan kuvattu A Oy:n menettely on säilynyt samanlaisena koko yhtiön toiminnan ajan alkaen vuodesta 2002 ja yhtiöllä on useita yrityksiä asiakkanaan.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija on pyytänyt lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko A Oy:n työntekijän tekemässä suunnittelutyössä kyse tekijänoikeuslain 2 §:n suojaamasta kappaleen valmistamisesta ja sen saattamisesta yleisön saataviin?
2. Mikä tekijänoikeudellinen merkitys on annettava vuokrasopimukselle / työvälinekustannuksia koskevalle sopimukselle, jos se ei faktisesti vastaa asian todellista luonnetta siinä mielessä, ettei asiakasyrityksellä ole mahdollisuutta käyttää ohjelmistoa?
3. Tulevatko tekijänoikeutta koskevat rikosoikeudelliset säännökset ylipäänsä tässä asiassa sovellettavaksi?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Pykälän 2 momentin mukaan tietokoneohjelmaa suojataan kirjallisena teoksena.

Tekijänoikeuslain soveltuminen tietokoneohjelmiin vahvistettiin 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/1991). Tekijänoikeuslakiin säädettiin tuolloin tietokoneohjelmia koskevat nimenomaiset säännökset. Lainmuutosehdotus (HE 161/1990 vp.) perustui pääosin tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (KM 1987:8, Tietotekniikka ja tekijänoikeus) tehtyihin ehdotuksiin.

Tietokoneohjelman oikeudellista suojaa on yhtenäistetty Euroopan parlamentin ja neuvoston 23.4.2009 antamalla direktiivillä (2009/24/EY) tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta (14.5.1991 annetun direktiivin 91/250/ETY kodifioitu toisinto), jäljempänä tietokoneohjelmadirektiivi. Tekijänoikeuslain säännökset tarkistettiin tietokoneohjelmadirektiivin mukaisiksi 1.1.1994 voimaan tulleella lainmuutoksella (418/1993), joka perustui vuonna 1992 annettuun hallituksen esitykseen (HE 211/1992 vp.).

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinoilla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

TekijäL 2 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen.

Tietokoneohjelmadirektiivin 4 artiklan c-alakohdan ensimmäinen virke koskee oikeudenhaltijan yksinoikeutta määrätä tietokoneohjelman levittämisestä. Artiklan mukaan oikeudenhaltijan yksinoikeudet käsittävät oikeuden alkuperäisen tietokoneohjelman tai sen kappaleen levittämiseen yleisölle vuokraamalla tai millään muulla tavalla.

Direktiivin 12. johdantokappaleessa todetaan, että direktiivissä "vuokraamisella" tarkoitetaan määrääjäksi ja voitonhankkimistarkoituksessa tapahtuvaa tietokoneohjelman tai sen kappaleen käytettäväksi antamista.

Direktiivin 4 artiklan c-alakohdan toinen virke koskee levittämisoikeuden raukeamista. Kun oikeudenhaltija tai joku muu hänen suostumuksellaan on ensimmäisen kerran myynyt tietokoneohjelman kappaleen yhteisössä, oikeudenhaltijan oikeus kappaleen levittämiseen yhteisössä raukeaa, lukuun ottamatta oikeutta valvoa ohjelman tai sen kappaleen vuokraamista edelleen.

Levittämisoikeuden raukeamista koskeva rajoitussäännös on säädetty TekijäL 19 §:ssä. Säännöksen 1 momentin mukaan kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen. Säännös ei kuitenkaan koske tietokoneohjelman kappaleen saattamista yleisön saataviin vuokraamalla tai siihen verrattavalla oikeustoimella eikä tietokoneella luettavassa muodossa olevan tietokoneohjelman kappaleen saattamista yleisön saataviin lainaamalla. Tietokoneohjelman vuokraamiseen ja lainaamiseen tarvitaan oikeudenhaltijan lupa.

Tietokoneohjelman levittämisoikeuden raukeamista on käsitelty edellä mainitussa hallituksen esityksessä HE 211/1992 vp. (s. 11). Siinä todetaan, että joissakin tapauksissa rajanveto ohjelman myynnin ja käyttöoikeuden luovutuksen välillä voi olla hankalaa. Tällöin lähtökohtana on, että raukeaminen tapahtuu silloin, kun ohjelman sisältävä levyke tai muu tietoväline luovutetaan ostajalle ilman, että ostajan käyttöoikeutta on mitenkään ajallisesti rajoitettu. Raukeamisessa ratkaisevaa on luovutuksen tosiasiallinen luonne eikä sen muodollinen sisältö. Korkein oikeus vahvisti tämän ennakkoratkaisussaan KKO 2003:88.

TekijäL 27 §:n mukaan tekijänoikeus voidaan, 3 §:n säännöksistä johtuvien rajoituksin, luovuttaa kokonaan tai osittain. Kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus. TekijäL 28 §:ä sisältää olettamassäännöksen, jonka mukaan ellei toisin ole sovittu, ei se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, saa luovuttaa oikeutta toiselle. Tekijänoikeuslain 40 b §:n mukaan tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun tietokoneohjelmaan tai siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyy työnantajalle, jollei toisin ole sovittu (TekijäL 27 § 3 mom.).

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on 6 §:ssä tarkoitettusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

TekijäL 56 a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta valmistaa teoksesta kappaleen tai saattaa teoksen yleisön saataviin tämän lain säännösten vastaisesti tai rikkoo 3 §:n säännöksiä moraalisisista oikeuksista, on tuomittava, jollei teko ole

rangaistava rikoslain 49 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna tekijänoikeusrikoksena, *tekijänoikeusrikkomuksesta* sakkoon.

Rikoslain 49 luvun 1 §:ssä säädetään tekijänoikeusrikoksesta. Pykälän 1 momentin mukaan joka ansiotarkoituksessa tekijänoikeuslain (404/1961) säännösten vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, loukkaa toisen oikeutta

- 1) kirjalliseen tai taiteelliseen teokseen,
- 2) kirjallisen tai taiteellisen teoksen taikka kansanperinteen esitykseen,
- 3) äänilevyyn tai muuhun laitteeseen, jolle on tallennettu ääntä,
- 4) filmiin tai muuhun laitteeseen, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa,
- 5) radio- tai televisiolähetykseen,
- 6) luetteloon, taulukkoon, ohjelmaan tai muuhun sellaiseen tekijänoikeuslaissa tarkoitettuun työhön, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai tietokantaan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, taikka
- 7) valokuvaan,

on tuomittava *tekijänoikeusrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että toimivaltansa mukaisesti se antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa sopimusten sisältöön eikä näyttökysymyksiin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausunnonpyytäjän kysymykset 1 ja 2 koskevat TekijäL 2 §:ssä säädettyjen taloudellisten oikeuksien sisältöä ja oikeuksista sopimista. Tekijänoikeusneuvosto vastaa kysymyksiin yhdessä.

1. *Onko A Oy:n työntekijän tekemässä suunnittelutyössä kyse tekijänoikeuslain 2 §:n suojaamasta kappaleen valmistamisesta ja sen saattamisesta yleisön saataviin?*
2. *Mikä tekijänoikeudellinen merkitys on annettava vuokrasopimukselle / työvälinekustannuksia koskevalle sopimukselle, jos se ei faktisesti vastaa asian todellista luonnetta siinä mielessä, ettei asiakasyrityksellä ole mahdollisuutta käyttää ohjelmistoa?*

TekijäL 2 §:n mukaisen kappaleen valmistamisoikeuden laajuus ilmenee säännöksen 2 momentista. Sen mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan tekijän yksinomaisen kappaleen valmistamisoikeuden laajuus ilmenee edellä mainitun säännöksen sanamuodosta.

Tekijän niin sanottu vuokraamisoikeus sisältyy TekijäL 2 §:n 3 momentin 3 kohdan säännökseen. Sen mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun sen kappale tarjotaan vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen.

Tekijällä on yksinomainen oikeus määrätä teoksen kappaleiden tarjoamisesta vuokrattavaksi yleisölle.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 2 §:n 3 momentin 3 kohdan soveltamisalaan sisältyvät toimet, joissa teoksen kappale "tarjotaan" vuokrattavaksi yleisölle. Teoksen kappaleen tarjoaminen vuokrattavaksi tulee kyseeseen riippumatta siitä, vuokraako kukaan tosiasiallisesti teosta itselleen. Pelkkä mahdollisuus vuokraamiseen riittää.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tietokoneohjelman käytön tosiasiallinen luonne ratkaisee viime kädessä sen, onko ohjelmaa tarjottu yleisön vuokrattavaksi. Se, millä nimellä toimintaa mahdollisesti kutsutaan, ei vaikuta asian tekijänoikeudelliseen arviointiin.

Arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota siihen, onko A Oy:n tarkoituksena ollut luovuttaa tietokoneohjelman kappaleen hallinta vastiketta vastaan A Oy:n asiakasyritykselle. Lausuntopyynnöstä ilmenee, että A Oy:n ja A Oy:n asiakasyrityksen välillä olisi solmittu vuokraussopimus. Tällaisen sopimuksen olemassaolo viittaisi teoksen kappaleen vuokrattavaksi tarjoamiseen. Toisaalta lausuntopyynnöstä myös ilmenee, että muilla kuin A Oy:n työntekijällä ei pääsääntöisesti ole ollut mahdollisuutta käyttää tietokoneohjelmistoa.

Sopimuksen olemassaoloa ja oikeaa sisältöä sekä sitä, onko A Oy myös tosiasiallisesti tarjonnut ohjelmiston yleisön vuokrattavaksi, koskevat seikat ovat todistelun ja näytön arvioinnin kautta ratkaistavia kysymyksiä, joihin tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että TekijäL 27 §:n 2 momentti koskee myös vuokraamisoikeuden luovutusta. Teoksen kappaleen luovutukseen ei sisälly vuokraamisoikeuden luovutus. Teoksen vuokraamisesta on sovittava erikseen.

3. Tulevatko tekijänoikeutta koskevat rikosoikeudelliset säännökset ylipäänsä tässä asiassa sovellettavaksi?

Tekijänoikeusneuvosto viittaa teoksen käytön arvioinnin ja luvan tarpeen osalta edellä esitettyyn vastaukseensa. Tekijänoikeutta koskevat rikosoikeudelliset säännökset voivat tulla sovellettavaksi, jos TekijäL 2 §:ssä säädettyjä tekijän yksinomaisia oikeuksia on loukattu.

Puheenjohtaja

Katariina Sorvari

Sihteeri

Marko Rajaniemi

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Katariina Sorvari (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Satu Kangas, Jussi Karttunen, Marianne Leskinen, Elina Mäntylä, Kirsi-Marja Okkonen, Risto Ryti, Anne Stenros, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila ja Martti Virtanen.